

Rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø

Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?

Ingebjørg Roll Bromstad

[Kandidatnummer: 722]

Bacheloroppgave

[BHBAC3970]

Mangfoldig språkmiljø i barnehagen

Trondheim, april, 2021

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne

HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1 Tema og problemstilling.....	3
1.2 Oppgavens struktur.....	4
2. Teori	5
2.1 Språkmiljø	5
2.2 Hva er lek?.....	6
2.3 Rollelek	6
2.4 Språk og rollelek	7
2.4.1 Verbal kommunikasjon	8
2.4.2 Posisjoner i lek	9
2.5 Barnehagepersonalets rolle i leken	9
3. Metode.....	10
3.1 Valg av metode.....	11
3.2 Planlegging av datainnsamling.....	12
3.3 Informasjon og valg av informanter	13
3.4 Gjennomføring	14
3.5 Analysearbeid.....	14
3.6 Metodekritikk	15
3.7 Etske retningslinjer.....	16
4. Presentasjon av funn og drøfting.....	17
4.1 Intervjupersonenes forståelse av språkmiljø og rollelek	17
4.1.1 Språkmiljø	17
4.1.2 Rollelek	18
4.2 Barns språklige ferdigheter og deltakelse i rolleleken.....	18
4.3 Posisjoner og relasjoner i rolleleken.....	19
4.4 Kommunikasjon mellom barna og barnehagepersonalet.....	21
4.4.1 Tilrettelegging gjennom felles referanser og lekegrupper.....	21
4.4.2 Barnehagepersonalets deltakelse i barnas rollelek	22
4.4.3 Veiledning i forbindelse med rollelek	23
5. Avsluttende drøfting og oppsummering	23
6. Referanseliste	25
7. Vedlegg	26
7.1 Samtykkeskjema og informasjonsskriv	26
7.2 Intervjuguide	27

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Det er tirsdag morgen, og inne på storbarnsavdelingen Maurtua leker en liten gruppe barn familie. Adnan og Maria (begge 5 år) er foreldrene i familien. Ole (4 år) er lillebror, mens Sara (6 år) er storesøster. Jens (5 år) er familiens hund. Sara instruerer ivrig planene for hva som skal foregå: «Først så er dere på jobb, så kom dere hjem og da er hunden syk så da må den til dyrlegen! Da blir vi lei oss ...». De andre lytter konsentrert, men kommer også med små innspill. Etter at situasjonen er satt og rollene er inntatt, kan leken begynne.

Denne praksisfortellingen viser en typisk leksituasjon som forekommer i mange norske barnehager hver eneste dag. Rolleleken; en fantasiverden hvor både magiske ting kan skje, men også hverdagslige erfaringer kan utspilles.

Selv om leken har vært en av grunnelementene i den norske barnehage siden tidenes morgen, har forholdet mellom lek og læring de siste årene vært oppe til stadig diskusjon. I 2016 oppsto det debatter i barnehagesektoren da Regjeringen la frem stortingsmelding nr.19 (Kunnskapsdepartementet, 2015-2016). Her ble det vektlagt standardiserte opplegg og læringsmål, og det ble pekt mot en ønsket utvikling av barnehagen som kunne minne mer om den norske skole. Ellen Birgitte Ruud avslutter boken *Sosial fantasilek* på denne måten:

«Både forskere på dette feltet og de som jobber i barnehagen, må bli flinkere utad, for eksempel på foreldremøter og i medier, å argumentere for hvor viktig leken er for barnas trivsel, utvikling og læring. Hvis ikke, er jeg redd for at de som argumenterer for mer formell læring i barnehagen, vinner mer og mer fram. Jeg håper denne boken kan være et bidrag til å vise at den sosiale fantasileken (les: rolleleken) virkelig gir barna en kompetanse for livet.» (2016, s.98).

I løpet av mine tre år på DMMH har jeg lært om alt fra barns utvikling, til drama, musikk og kunst og håndverk i barnehagen. Jeg har lært om barns møte med natur, helse og bevegelse, om samfunn, religion, livssyn og etikk, og om språk, tekst og matematikk. Jeg har lært om pedagogisk ledelse i barnehagen, om tverrfaglig samarbeid og om organisering av barnehagen og organisasjonskultur. Jeg har også blitt svært godt kjent med Rammeplanen, Barnehageloven og FNs Barnekonvensjon. Det var med andre ord ikke lett å velge verken tema eller problemstilling for bachelorprosjektet mitt.

Likevel vekker denne diskusjonen om lek og læring noe i meg. En nysgjerrighet? Redsel over at barns lek neglisjeres? Det, i tillegg til min interesse for kommunikasjon (både verbal og kroppslig) og min fasinasjon av barns evne til å «glemme» og «miste» seg selv rolleleken, avgjorde valg av tema for bacheloroppgaven min. Formålet med forskningsprosjektet mitt er å få tak i to barnehagelæreres tanker, forståelser og erfaringer med rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø. Innhentet data vil drøftes og sees i sammenheng med utvalgt teori og relevant pensumlitteratur – slik at jeg kan besvare problemstillingen:

«Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?»

Jeg anser valgt tema som svært relevant for min videre yrkeskarriere av flere grunner. Diskusjonen rundt lekens plass og betydning i barnehagen vil ikke forsvinne med det første, og i et samfunn som blir mer flerkulturelt, mangfoldig og pluralistisk, vil språk-, samspill- og kommunikasjonsferdigheter være en fordel, om mulig også avgjørende for deltakelse i lek og samhandling med andre barn og voksne. Med min kunnskap og kompetanse vil jeg kunne bidra til å belyse lekens egenverdi, men også dens betydning for blant annet utvikling og læring av verbal og kroppslig kommunikativ kompetanse, til både politikere, foreldre og samfunnet ellers.

Denne bacheloroppgaven må ikke forstås som en fasit eller fremstilling av hvordan alle barnehagelærere stiller seg til, og reflekterer over, rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø. Det kan likevel tenkes at funnene som er gjort kan gi et innblikk i en praksis og en tankegang som forekommer i flere norske barnehager, og at ansatte i andre barnehager vil kunne kjenne seg igjen i den innhentede dataen som presenteres eller få noen nye refleksjoner rundt teamet.

1.2 Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av tre hoveddeler: en teoridel, en metodedel og en presentasjon av funn- og drøftingsdel. I teoridelen gjøres det blant annet rede for hva rollelek er, hvordan barna kommuniserer i rolleleken, og hvordan posisjon og status også virker inn på barns deltakelse i rolleleken. I metodedelen presenteres valg av metode, valg av informanter og metodekritikk med mer. Deretter kommer drøftingsdelen. Her vil funn presenteres, og drøftes med utgangspunkt i de teoretiske perspektivene fra teoridelen. Avslutningsvis gis en helhetlig men kort oppsummering av forskningsoppgavens hovedpunkter.

2. Teori

I dette kapitlet vil jeg legge den teoretiske grunnmuren for mitt forskningsprosjekt. Innholdet i denne teoridelen kan sees i sammenheng med min problemstilling: «Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?», og drøftingen som finner sted senere i bacheloroppgaven vil ta utgangspunkt i det som blir presentert i dette kapitlet. Jeg har benyttet meg av både pensumlitteratur fra barnehagelærerutdanningen og annen selvvalgt relevant litteratur. Jeg vil også referere til Rammeplanen og Barnehageloven som er to aktuelle og viktige styringsdokumenter for barnehagelærere.

2.1 Språkmiljø

Høigård skriver at et miljø består av tre faktorer som virker sammen: fysiske omgivelser, sosial organisering og menneskene. Alle faktorene har betydning for hvor godt språkmiljøet i barnehagen kan bli, men den Høigård presiserer at den menneskelige faktoren veier mest sett i sammenheng med språkmiljøet i barnehagen. Hun begrunner dette med at det er personalets holdninger og kompetanse som avgjør hvor godt språkmiljøet for hvert enkelt barn i barnehagen er. Blir det språklige og kulturelle mangfoldet sett på som en ressurs? Er hvert enkelt barn inkludert i allsidig lek med andre barn? Og får barn muligheten til å daglig oppleve og delta i musikalske aktiviteter eller engasjerende samtaler med en voksen? (2016, s.237).

I boken *Dette vet vi om barnehagen: språkstimulerende læringsmiljøer* tar Liv Gjems for seg flere dagligdagse aktiviteter som forekommer i barnehagen, og redegjør for hvordan de bidrar til, og støtter opp, om barns utvikling og språktilegnelse. En av aktivitetene hun løfter frem som språkstimulerende for barn i barnehagen, er nettopp rolleleken. Hun begrunner det slik: «I lek inngår språklig samspill med turtaking, og barn må bygge sine egne bidrag på andre barns ideer og forslag. I lek kan barn både få erfaringer med å formulere egne ideer og utvikle ideer sammen med andre» (2019, s.55). Videre skriver hun at: «Lek gir barn språklige erfaringer med å fortelle, forklare, forhandle og argumentere [...]. Spesielt representerer rollelek eller liksomlek en lekaktivitet som fremmer både språklæring og kognitive prosesser» (2019, s.56).

I Rammeplanen kan vi finne føringer som omhandler språkmiljøet i barnehagen. Personalet i barnehagen skal blant annet: «Skal skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre», «Invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål», «Oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme», «Støtte barnas lek

med og utforsking av skriftspråket», «Bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer», og sist men ikke minst: «Inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter» (KD, 2017, s. 30-31).

2.2 Hva er lek?

Rammeplanen viser til at barnehagen skal ivareta barns behov for lek. Det presiseres at personalet blant annet skal: «Bidra til at barna får felles erfaringer som grunnlag for lek [...]», «Observere, analysere, støtte og delta i og berike leken på barnas premisser», «Være bevisst på og vurdere egen rolle og deltakelse i barnas lek», samt «Ta initiativ til lek og aktivt bidra til at alle kommer inn i leken» (KD, 2017, s.17). Barnehageloven (2005, §2) påpeker også at barnehagen skal gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfulle opplevelser og aktiviteter.

Selve leken kan forstås som et tre med greiner. Stammen på treet representerer grunnlaget for all lekeatferd og all lekopplevelse, altså lekens karakteristiske trekk. Det kan være alt fra om leken er spontan, gøy, fordrer aktivt engasjement, indre motivasjon, kontroll ol.. Deretter kommer treet greiner, som representerer de ulike formene for lek og lekemønstrene: konstruksjonslek, sosial lek, rollelek eller bevegelseslek. Hva barn leker og hvordan de leker vil variere med alder, erfaring og interesse, samt at de ulike lekemønstrene også gjerne går over i hverandre (Öhman, 2012, s.78).

En lek er preget av tre dimensjoner. Indre motivasjon, suspensjon av virkeligheten og indre base av kontroll. Et barns driv til å leke kommer fra barnet selv, og man kan derfor ikke tvinge barn til å leke. «Flow» er et begrep som kan knyttes til dette, og beskriver tilstanden barn oppnår når de blir oppslukt av leken. Denne flyten er drevet av barnas indre motivasjon for å holde leken i gang, og når barna lever seg inn i rollelekens magiske og spennende verden, glemmer de seg selv, tid og sted (Melaas, 2020, s.102). Barn i lek kontrollerer selv når det er i lek og ikke, noe som poengteres av barnet selv for eksempel ved at det gir blikk, viser det med kroppsspråket, eller sier «det er bare på lek», «vi leker ikke lengre nå» (Askland & Sataøen, 2014, s.80).

2.3 Rollelek

Når jeg i dette forskningsprosjektet bruker begrepet *rollelek*, har jeg valgt å forholde meg til Ellen Birgitte Ruuds definisjon:

«Når barna er ca. 2 år, ser man de første tegnene på rollelek (også kalt fantasilek eller late-som-lek). [...] I den sosiale fantasileken later barna som om de er andre

mennesker og dyr, eller de leker via gjenstander som de tillegger ulike egenskaper.»
(2016, s.14).

Barn over hele verden og i alle kulturer leker rollelek. Det er likevel store forskjeller på *hvordan* den lekes. Mye av grunnen til dette er det faktum at rolleleken utspilles med utgangspunkt i barns levde erfaringer, opplevelser, tradisjoner, medieinntrykk og kulturelle sammenhenger.

For å kunne gå inn i rolleleken, må det ligge noen evner og/eller forståelser til grunn. Først og fremst må evnen til å late som om, og det å forstå at noe er på liksom, være til stede. Denne evnen utvikles ifølge Öhman i relasjon med andre i løpet av barnets to første år. Sentralt i denne utviklingen står de nære voksne, som veileder barna gjennom havet av leksignaler/koder og gjør de rustet til å forstå disse i samspill med andre. Når de voksne oppmuntrer, bekrefter og utvider barnets erfaringer, gir de også barnet gode forutsetninger til å praktisere sine lekferdigheter på stadig høyere nivå (2012, s.123).

Høigård presenterer fire hovedområder for rollelekens tema. Det første leketemaet er *familielivet*, som da inkluderer mor, far, barn, husdyr og diverse typer selskap som for eksempel bryllup og bursdag. Det andre leketemaet er *yrkesliv*. Her finner vi lek som butikk, doktor, skole, buss, restaurant og lignende. *Fare og dramatik* er også et tema som ofte finner sted i rolleleken, og vi kan da se for eksempel redningsaksjoner, sjørøvere, romskip, brann og storm. I den fjerde og siste typen av rollelek finner vi kongene og prinsessene, supermann, sirkus og alt annet som barna har tatt opp fra tv, bøker, serier og filmer, selve *litteratur, underholdnings- og medieverdenen* (2016, s. 93-94). Barn bruker gjerne litt tid på å forberede lekemiljøet (bygge hus, avklare områder ol.) og lage/finne rekvisitter (billetter, penger, skilt osv.) i forkant eller i oppstartsfasen av rolleleken. Noen ganger kan rolleleken også komme i gang uten slike forberedelser.

I Høigård kan vi lese at rolleleken også kan foregå alene. Dette kan komme til syne når barn sitter med små figurer eller biler, og for eksempel gir de stemmer og styrer de rundt omkring. Stemmen som barnet ilegger figurene, skiller seg gjerne ut fra deres egentlige dialekt og stemmebruk. I en slik «ensom» rollelek, lever barnet seg inn i sin egen verden og kan dikte lange fortellinger i dramatisk form (2016, s.98).

2.4 Språk og rollelek

Høigård påstår at sett fra et språkutviklingssynspunkt er rolleleken er den viktigste formen for lek. I rolleleken er barna helt avhengig av språkforståelse og språklige ferdigheter, da det er

det verbale språket som bærer selve leken, i motsetning til mange andre typer lek hvor språket ikke nødvendigvis er like viktig. Ved hjelp av nettopp språket skaper barna en verden som de veksler å dikte videre på og selv å være inne i (2016, s.93).

Rolleleken er også en arena hvor barn får trening i å kommunisere og samhandle på flere ulike måter. Ikke bare må barna sette ord på egne ideer og hevde egne synspunkter, de må også lytte til de andre barnas forslag. Dette krever at man klarer å fange opp og forstå de andre barnas ytringer, og at de selv mestrer å bruke språket på en slik måte at de gjør seg forstått av andre i leken (Ruud, 2016, s.38-39).

I Rammeplanens niende kapittel finner vi fagområdet kommunikasjon, språk og tekst. Der presiseres det at gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna: «bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter». Personalet skal gi barna muligheter til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre, samt inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter (KD, 2017, s.30-31).

2.4.1 Verbal kommunikasjon

«En stor del av den sosiale fantasileken består av språklige ytringer mellom barna» skriver Ruud (2016, s.38), og poengterer at det hovedsakelig er to typer ytringer som dominerer. Ytringer i rollen dreier seg om hva de ulike rollene eller rollefigurene sier i leken. Ytringer om rollen kan knyttes til begrepet *metakommunikasjon*, da det i stor grad handler om å bestemme og kommunisere om de ulike rollene og hva de skal si og gjøre. Barna må vite hva slags rolleidentitet man har, hva denne rollen innebærer og hvilke egenskaper den skal ha (Ruud, 2016, s.38).

Høigård har på sin side valgt å kategorisere de ulike ytringene i en rollelek på en litt annen måte, dog med noen likheter. *Rolleytringer* er ytringer barna sier i rollen, gjerne med en tilgjort stemme eller en endret tone som understreker at barnet i øyeblikket ikke snakker som seg selv, men som noen andre. Denne tilgjorte stemmen kan også fungere som en invitasjon til rollelek, forutsatt at de andre barna forstår denne koden. *Regiytringer* forekommer ofte i rolleleken, og utføres av barna selv. De forholder seg fortsatt i rolleleken, men er ikke lengre i den gitte rollen når de utfører slike ytringer, noe som poengteres ved at de går tilbake til sin egen stemme og normale talemål. I regiytringene kommer barnet med forslag til en fremtidig handling, som for eksempel «så var jeg litt sint på deg». Det spesielle med disse regiytringene er at de presenteres ved å bruke preteritumsformen av verbet, noe som også viser hvor avansert og tilpasset språkbruken er i en slik lek. Den siste gruppen omhandler *magiske*

ytringer. Dette er ytringer som poengterer hva barna gjør eller hva som skjer i leken, og de uttrykkes gjerne i form av sang eller melodios tale, som for eksempel «skrive, skrive, skrive» (om barnet er i rolle som kontorarbeider på jobb) (Høigård, 2016, s.95). Hvor raskt barn tilegner seg de overnevnte ulike språklige virkemidler og reglene for hvordan rolle- og regiytringer skal fremføres, vil variere.

Å mestre rollelek, kan være utfordrende for barn som ikke er trygge på hva som er «på lat». Barn med språkvansker eller manglende språkforståelse vil også risikere å komme til kort i rolleleken, da den som tidligere nevnt baseres på en avansert språkbruk, men også en forståelse av den (Ruud, 2016, s.36). Høigård peker på at det også kan oppstå konflikter når for eksempel tokulturelle barn må forholde seg til ulike språkbruksnormer, nettopp fordi situasjoner kan tolkes ulikt og fordi ulike kulturer kan ha ulike normer for hva som passer seg å si eller gjøre (2016, s.54).

2.4.2 Posisjoner i lek

Når barn tuller og tøys bruker de hele kroppen og alle sansene, og de kan sende ut en rekke kommunikasjonssignal som ikke nødvendigvis er verbale. Noen barn innehar en større kompetanse og evne til å formidle, kommunisere og uttrykke seg med kroppsspråket sitt. De kan få andre barn til å le svært lett, eller klarer å sette i gang både tull, tøys og lek kun ved hjelp av blick eller gester med kroppen.

I et sosialt samspill verdsettes ulike ressurser, avhengig av tid og sted. Blant de eldre barnehagebarna kan man se at nettopp det å være morsom gir en høy status (Kibsgaard, 2019, s.21). I rolleleken kan man også observere at barn forvalter ressursene sine på forskjellige måter, ved at de inntar ulike posisjoner. Disse posisjonene kan også styres eller preges av ett barns status. I en *førende posisjon* har barnet en betydelig innflytelse på arenaen og kan styre lekens innhold og fremdrift over lengre tid. På den andre siden finner man de som har en langt mindre innflytelseskraft på leken, en såkalt *følgende posisjon*. I midten befinner barnet seg i en *likestilt posisjon* (Zachrisen, 2015, s.33).

2.5 Barnehagepersonalets rolle i leken

I Ruud (2016) presenteres seks ulike roller personalet i barnehagen kan inneha i barns lek. Jeg vil nå redegjøre for tre av dem: *tilrettelegger*, *deltaker* og *veileder*. I praksis vil mange av rollene ofte overlappe hverandre.

Å tilrettelegge for lek, kan skje både før leken begynner, men også underveis. Ruud påpeker at felles lek kan bli utfordrende om barn ikke har de samme referanserammene, og at det

derfor vil være svært givende å jobbe med å gi barna en felles plattform for leken. At barna blir delt inn i mindre lekegrupper kan også ha positive virkninger i form av at man får allsidig erfaring med å få bestemme, bli hørt og argumentere for egne initiativ, men også å ta hensyn og lytte til andre (Ruud, 2016, s.74). Ved å selv delta i leken, har barnehagepersonalet en unik mulighet til å finne ut av hva barna er opptatte av, deres relasjoner til andre barn og gi dem trygghet. Det er også lettere å fange opp og veilede konflikter som oppstår. Ruud fremhever at barnehagepersonalet med fordel kan ta en mindre rolle, slik at barna er de som styrer leken, men at den voksne likevel fortsatt kan komme med forslag eller ideer som gjør leken mer spennende og morsom (2016, s.74-75). Den siste rollen jeg har valgt å redegjøre for, er veilederen. Ruud skriver følgende om veilederrollen: «I denne rollen er det ofte den voksne som setter i gang lekaktiviteten og i stor grad styrer leken [...]. Det er likevel den voksne som er motoren i leken og den som utvider, støtter og strukturerer leken». I settingen som veileder, har den voksne mulighet til å styrke barns selvbilde, ved å for eksempel anerkjenne og gi positiv respons på det barnet mestrer i leken (2016, s.75-76).

3. Metode

Ifølge Dalland er en metode «En fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap» (2020, s.53). Det betyr med andre ord at metoden vi velger, er redskapet vi benytter oss av i undersøkelsene vi gjør. Vi velger oss en bestemt metode fordi vi mener denne vil hjelpe oss å samle inn data (den informasjonen vi trenger til undersøkelsen), samt belyse spørsmålet eller problemstillingen vår på best mulig måte (Dalland, 2020, s.53).

Det finnes flere ulike metoder å velge mellom, men de kategoriseres gjerne enten som kvantitative eller kvalitative metoder. Metodene baseres på en ulik forskningslogikk, noe som kommer til syne under innhenting og registrering av data samt analysearbeidet (Bergsland & Jæger, 2018, s.66). Kvantitative metoder gir målbare data og enheter. Problemstillingene er rettet mot statistiske generaliseringer, og den innhentede dataen gir konkrete, målbare svar på det man undersøker. Kvantitative metoder kan derfor egne seg best om man skal studere fenomener eller utvalg i større antall. Kvantitative metoder innebærer derfor større avstand mellom forsker og kilde (Thagaard, 2019, s.16). De kvalitative metodene tar derimot sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle på lik måte som ved kvantitative metoder (Dalland, 2020, s.54). Gjennom nær kontakt med deltaker(e), går man slik i dybden for å søke en forståelse ved de sosiale fenomenene som studeres, gjerne basert på et subjekt-subjekt-forhold som i for eksempel et intervju.

3.1 Valg av metode

Jeg ønsket å få tak i to barnehagelæreres egne tanker, erfaringer og forståelser av rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø. Dette lar seg ikke presentere i statistikker eller skjema, og jeg vurderte det derfor dit hen at en kvalitativ metode var et riktig og et mer hensiktsmessig metodevalg. Sett opp mot problemstillingen min og hvordan jeg på best mulig måte kunne innhente relevant data for å svare på denne, anså jeg dybdeintervju til å være en særlig velegnet metode.

Hverdagen vår preges fortsatt av koronapandemien og det var vanskelig å forutse hvilke tiltak som ville prege de neste månedene, noe som også har preget valg av metode til en viss grad. Ved å velge intervju som innsamlingsmetode, var jeg trygg på at intervjuene uansett ville kunne gjennomføres uten alt for store utfordringer om jeg på kort varsel måtte endre fra fysisk intervju til for eksempel intervju over telefon eller på en digital plattform som Zoom eller Skype.

Det finnes ulike måter å utforme et forskningsintervju på. På den ene siden kan man for eksempel gjennomføre et lite strukturert intervju, noe som betraktes mer som en samtale. I en slik uformell tilnærming på intervjuet vil spørsmålene tilpasses etter hva intervjupersonen forteller. På den andre siden kan et intervju også være preget av en sterk struktur hvor rekkefølge på spørsmål er fastlagt (Thagaard, 2019, s.90). I kvalitative intervju benytter man seg oftest av en god blanding av disse ytterpunktene, også kalt delvis strukturert tilnærming. Intervjuet vil da være basert på en delvis strukturert intervjuguide med temaer og spørsmål som er viktige for å besvare problemstillingen, samtidig som man åpner opp for at intervjupersonen kan fortelle om tema som kanskje ikke var planlagt på forhånd (Thagaard, 2019, s.91). I mitt forskningsprosjekt har jeg valgt å benytte meg av dybdeintervju som metode, med en slik delvis strukturert tilnærming. Mer om intervjuguiden min kan leses i neste delkapittel, «planlegging av datainnsamling».

Et kvalitativt forskningsintervju kan karakteriseres ut fra tolv aspekter. Jeg vil ikke gå i dybden på alle de tolv aspektene her, men vil belyse noen av dem. Intervju som metode anvendes når man ønsker å innhente åpne beskrivelser av et bestemt tema (*deskriptivt*). Intervjuet rettes mot erfaringer ervervet i det levde liv, og som forsker vil man kunne få ny innsikt og bevissthet rundt det man undersøker (*livsverden og endring*) (Dalland, 2020, s.69). I problemstillingen min «Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?», legges det tydelig vekt på intervjupersonens kunnskap, egenerfarte og opplevde hverdag, samt fortellingen og beskrivelsen av dette. De nevnte

aspektene (samt de som ikke ble nevnt her) er med på å underbygge og vise at intervju som metode vil kunne hjelpe meg til å besvare min problemstilling.

3.2 Planlegging av datainnsamling

Et kvalitativt intervju krever noen forberedelser i forkant. Bergsland & Jæger skriver at: «Man bør skaffe seg en begrepsmessig og teoretisk forståelse av fenomenene som skal undersøkes, for å skape et grunnlag for tilførelse og integrasjon av ny kunnskap» (2018, s.70). Jeg har lest relevant teori i forkant av både utarbeiding av intervjuguide og før selve gjennomførelsen av intervjuet, noe som også gjorde det lettere å stille de riktige og viktige spørsmålene underveis.

Jeg la mye tid og arbeid i utarbeidingen av intervjuguiden, da det er denne som skal lede meg gjennom intervjuet, skape forutsetninger for at intervjupersonen vil fortelle, og sørge for at jeg får samlet inn nødvendig data. I denne prosessen fikk jeg også gode råd fra veilederne mine. Intervjuguiden i sin helhet kan sees i vedlegg nr.2.

En intervjuguide kan utformes på to ulike måter: for eksempel kan den struktureres som et tre med greiner. Stammen består av et hovedtema, med mer spesifikke underspørsmål. Spørsmålene som stilles innenfor hvert tema, gjør at vi kan gå i dybden og utdype intervjupersonens erfaringer (Thagaard, 2019, s.95). Den andre måten å utforme en intervjuguide på kan sammenlignes med en elv med sidestrømmer. Elven er det sentrale temaet intervjuet handler om, mens sidestrømmene representerer de ulike undertemaene vi tar opp. Fordelen med denne typen oppsett av intervjuguide er at vi står friere til å utdype de temaene intervjupersonen tar opp (Thagaard, 2019, s.95).

Jeg vil påstå at utformingen av min intervjuguide har kjennetrekke med sistnevnte eksempel da jeg kun har en hoveddel. Spørsmålene gir rom for refleksjon av erfaringer og opplevelser, og inviterer til spontane, utdypende og levende svar. Det kan også føre til at vi kommer inn på tema jeg ikke har forutsett på forhånd. Thagaard poengterer at: «Det er viktig at vi stiller spørsmål som oppmuntrer intervjupersonen til å gi konkrete og utfyllende beskrivelser om de temaene intervjuet handler om» (2019, s.96). Slike spørsmål kan være konkrete (noen også generelle), men alltid åpne. Under noen av spørsmålene i intervjuguiden min har jeg også notert noen oppfølgingsspørsmål. Det er store forskjeller på hvor lett personer uttrykker seg, og i noen tilfeller vil det være nødvendig og lurt å stille oppfølgingsspørsmål som inviterer og oppmuntrer intervjupersonen til å gi mer konkrete svar hvor de utdyper følelser, tanker og erfaringer (Thagaard, 2019, s.96).

Etter mye arbeid med intervjuguiden min ble jeg rådet av veilederne mine til å gjøre et prøveintervju, noe også Bergsland & Jæger løfter frem som en god og nyttig del av forberedelsene (2018, s.72). Jeg gjennomførte derfor et prøveintervju med en klassekamerat over Zoom (da campus på dette tidspunktet var stengt). Jeg gjennomførte intervjuet i sin helhet først, før vi deretter snakket sammen om hvordan vi begge opplevde det. Når det gjelder spørsmålene synes han at de var gode, at de gled fint over i hverandre og de var akkurat passe utfordrende. Jeg gjorde derfor ingen endringer på spørsmålene i intervjuguiden. Vi reflekterte også litt om det å tørre å kjenne på stillheten, ta det rolig og ta tenkepauser. Dette tok jeg med meg videre til gjennomføring av intervjuene.

3.3 Informasjon og valg av informanter

Ved omtale av de som blir intervjuet, kan man benytte seg av ulike betegnelser som for eksempel *respondent* eller *informant*. En respondent kan forklares som en som svarer på spørsmål og en informant gir forskeren informasjon. Betegnelsen *intervjuperson* åpner derimot opp for at en aktiv deltakelse fra den som blir intervjuet, samt at avstanden mellom forsker og den som blir intervjuet blir mindre (Dalland, 2020, s.67-68). Thagaard sier at: «Det er i relasjonen mellom forskeren og intervjupersonen at utvikling av kunnskaper og forståelse skjer» (2019, s.90). Sett i sammenheng med problemstillingen min er det hensiktsmessig at det ikke er en altfor stor avstand mellom meg som forsker og de jeg intervjuer, da jeg ønsker å gå i dybden og se nærmere på intervjupersonenes egne tanker, refleksjoner, forståelser, kunnskap og erfaring. For å oppnå denne nærheten både for min egen del, men også for deg som leser, vil jeg i analyse og drøftingsdelen benytte meg av to fiktive navn på intervjupersonene mine: Hanne og Ida.

I kvantitative studier, som for eksempel i et intervju, benytter man seg oftest av et begrenset antall personer. Det er derfor viktig å velge personer som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2019, s.54). Dette kalles strategisk utvelgning. I dette forskningsprosjektet har jeg benyttet meg av to intervjupersoner, begge barnehagelærere på en storbarnsavdeling. Intervjupersonene kommer fra to forskjellige barnehager og har ingen tilknytning til hverandre.

Grunnen til at jeg valgte akkurat disse to som intervjupersoner, er at jeg av erfaring vet at de deltar i lek sammen med barn, samt at de har en ulik kompetanse og kunnskap (arbeidserfaring og videreutdanning) som jeg ønsker å gå mer i dybden på. Jeg har med andre ord kjennskap til intervjupersonene fra tidligere. Jeg ser på det som fordelaktig at de har ulik arbeidserfaring. Ida ble ferdigutdannet barnehagelærer i 2018, men har jobbet i barnehage

siden 2009. Hanne ble ferdigutdannet i 2000 og har jobbet siden 1999. Ida arbeider i en kommunal barnehage, mens Hanne arbeider i en privat barnehage. Jeg mener at summen av dette gir gode forutsetningen for varierte og spennende svar, og at det kan bidra til at de vil se på temaet i forskningsprosjektet mitt med ulike øyne og ha ulik kunnskap knyttet opp mot dette.

3.4 Gjennomføring

Jeg tok selv kontakt med intervjupersonene for å høre om de ville delta i forskningsprosjektet mitt. Jeg utarbeidet og sendte dem et informasjonsskriv/ samtykkeskjema, samt at vi avtalte tid og sted oss imellom. Intervjupersonene kunne velge å motta intervjuguide på forhånd, men ingen av dem ønsket det.

Selve intervjuene ble gjennomført fysisk i de respektive barnehagene, og forløp seg relativt likt. Jeg begynte begge intervjuene med å gjenta de etiske retningslinjene. Jeg poengterte at dette er en konfidensiell prosess hvor de vil forbli anonyme, at jeg har taushetsplikt og at de også har rett til å trekke deltakelsen selv etter gjennomført intervju. Jeg fulgte intervjuguiden min og ledet intervjuene i den forstand at jeg stilte spørsmålene jeg på forhånd hadde planlagt, men ga også rom for at intervjupersonene kunne fortelle fritt og på den måten også komme inn på andre tema eller små digresjoner. Intervjupersonene snakket fritt og løssluppet, viste engasjement og interesse gjennom hele intervjuet, noe som også gjorde det til en lærerik og spennende seanse for min del.

3.5 Analysearbeid

Bergsland & Jæger skriver at: «En analyse dreier seg om å redusere datamengden, skape orden, struktur og mening» (2018, s.81). Analysen skal også hjelpe meg til å finne ut av hva intervjuet har å fortelle, slik at det også besvarer min problemstilling: «Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?».

Jeg vil nå gå stegvis igjennom det konkrete analysearbeidet jeg har gjort av innsamlet datamateriale. Selv om jeg i dette forskningsprosjektet ikke har benyttet meg av lydopptaker under intervjuene, var likevel transkribering det første jeg gjorde når jeg kom hjem etter gjennomføring av intervju. Jeg renskrev innhentet data i form av å rette på skrivefeil, endret forkortelser til hele ord, skrev fullstendige setninger og bearbeidet intervjusvarene til en mer skriftlig form. I denne prosessen leste jeg intervjupersonenes svar flere ganger noe som også gjorde at jeg ble godt kjent med innholdet.

Jeg skapte deretter orden og struktur i datamaterialet mitt. Ved å gjøre dette bidro jeg også til å gjøre det lettere å få oversikt når jeg senere skulle i gang med tolkning og drøfting. Jeg leste igjennom svarene gjentatte ganger, før jeg ved hjelp av fargekoding systematiserte intervjuenes innhold (altså intervjupersonenes svar) inn i temaer eller kategorier som jeg mener er sentrale og relevante for besvarelse av problemstillingen. Jeg endte da opp med fire kategorier, som presenteres i kapittel 4. Jeg opprettet så et dokument i Word med oversikt over de ulike temaene/kategoriene, og hentet ut svar fra intervjuene som jeg så limte inn og plasserte under relevant tema eller kategori. Dalland poengterer kan et tema berøres flere ganger i løpet av et intervju, og det vil derfor være hensiktsmessig å samle alle uttalelser som angår samme tema på en og samme plass, slik jeg i etterkant av intervjuene da har gjort (2020, s.98).

3.6 Metodekritikk

Jeg baserte mitt metodevalg på hvordan jeg på best mulig måte kunne innhente relevant data som ville hjelpe meg til å svare på problemstillingen. Jeg har tidligere redegjort for valg av intervju som innsamlingsmetode, men siden ingen metode er feilfri, vil jeg nå vurdere og reflektere over metodevalget med et mer kritisk blikk. I en metodekritikk, uavhengig av om det er brukt kvantitative eller kvalitative metoder, er to begreper svært sentrale: *reliabilitet* og *validitet*.

Reliabilitet står i samsvar med forskningens pålitelighet og troverdighet, og baserer seg på om en annen forsker som anvender samme metode vil kunne komme frem til de samme resultatene (Thagaard, 2019, s.187). I dette tilfellet, hvor jeg har benyttet meg av intervju som innsamlingsmetode, er det lite sannsynlig at en annen forsker vil oppnå samme resultatnettopp fordi et intervju kan ha flere mulige feilkilder. Metoden baserer seg på menneskelig kommunikasjon, og det kan derfor oppstå misforståelser av spørsmål eller svar, samt at svarene også vil kunne påvirkes av måten spørsmålene er stilt på (Thagaard, 2019, s.16). Som Dalland skriver, så vil kvalitative metoder som for eksempel intervju, også preges av forskerens personlighet (2020, s.57). Jeg har heller ikke benyttet meg av lydopptaker i dette intervjuet, noe som påvirker reliabiliteten da innsamlet data ikke kan transkriberes ord for ord.

Jeg har brukt mye tid på å utarbeide en god intervjuguide med åpne spørsmål, men det vil alltid være vanskelig å vite hvordan de ulike spørsmålene vil oppleves og tolkes for den enkelte. Min kjennskap til intervjupersonene vil også kunne påvirke hvordan de svarer, og hvordan jeg tolker svarene. Jeg har redegjort nøye for valg av metode, samt gitt en detaljert

beskrivelse av analysearbeidet. Dette gjør at utenforstående vil kunne se hvert trinn i forskningsprosjektet mitt, noe som også styrker reliabiliteten.

Når det gjelder validitet, skriver Bergsland & Jæger at: «Validitet handler om hvor godt eller relevant dataene representerer fenomenet som skal undersøkes, og i hvilken grad resultatene er gyldige for det utvalget og det fenomenet som er undersøkt» (2018, s.80). I forhold til mitt forskningsprosjekt kan dette knyttes til om innsamlet data svarer på problemstillingen, og validiteten sikres ved at jeg anvender teori for å bekrefte dette. At jeg også har kjennskap til begge barnehagene og intervjupersonene bidrar også til å sikre validitet. Bergsland & Jæger poengterer at nærhet til feltet vil kunne hindre misforståelser (2018, s.80).

I mitt forskningsprosjekt kunne jeg også ha benyttet meg av observasjon som metode, i tillegg til intervju. Dette kunne ha bidratt til at innhentet data ville blitt enda mer pålitelig, da observasjonene enten kan styrke, bekrefte eller avkrefte innhentet data fra intervjupersonene. I et intervju kan intervjupersonene svare det de tror forsker vil høre, mens i praksis vil realiteten kunne være en annen. Intervjuguiden ble ikke sendt til intervjupersonene i forkant av intervjuet. Resultatene kan også påvirkes av dette, da svarene vil bli mer spontane og mindre planlagte. Dette er faktorer det er viktig å ta i betraktning.

3.7 Ethiske retningslinjer

I sammenheng med mitt forskningsprosjekt og mitt etiske ansvar knyttet til dette, har jeg forholdt meg til følgende tre hovedprinsipper: *Informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser* (Bergsland & Jæger, 2018, s. 83-85). Tidlig i arbeidsprosessen utarbeidet jeg et informasjonsskriv. Dette skrevet inneholdt informasjon om mitt forskningsprosjekt og hva det ville innebære for intervjupersonene å delta. Jeg informerte også om at deltakelse i prosjektet er frivillig og at de når som helst kan trekke seg uten konsekvenser. Informasjonsskrivet kan sees i sin helhet i vedlegg nr.1. I forkant av intervjuene innhentet jeg også samtykke fra begge intervjupersonene mine, om at de hadde mottatt og forstått informasjon om prosjektet og ønsket å delta. Mine intervjupersoner har blitt anonymisert i bacheloroppgaven, og deres personvern er overholdt. I drøftingskapitlet vil de, som tidligere nevnt, omtales med fiktive navn. Innhentet data er kun brukt til dette formål og slettet etter endt forskningsprosjekt. Når det gjelder konsekvensene av å delta i mitt prosjekt er ikke tema eller problemstilling, ei heller spørsmål i intervjuet, av slik sort at de vil utsette mine intervjupersoner for alvorlige belastninger. Derimot kan deltakelse føre til ny kunnskap, refleksjon og ettertanke.

4. Presentasjon av funn og drøfting

I dette kapitlet vil jeg presentere funn jeg har arbeidet fram fra mitt materiale gjennom analyseprosessen, og deretter fortolke og drøfte disse opp mot teorien fra kapittel 2, slik at følgende problemstilling blir besvart: «Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?».

Funnene presenteres i kategoriene jeg utarbeidet i analysen; intervjupersonenes forståelse av språkmiljø og rollelek, barns språklige ferdigheter og deltakelse i rolleleken, posisjoner og relasjoner i rolleleken, og kommunikasjon mellom barna og barnehagepersonalet.

4.1 Intervjupersonenes forståelse av språkmiljø og rollelek

4.1.1 Språkmiljø

Hanne forteller at et språkmiljø er alt en har å gjøre med barna. «Det er liksom hverdagen». Et godt språkmiljø mener hun består av gode samtaler hvor det blir brukt mange ord, ferdige setninger, at man snakker med barn noenlunde som man ville snakket med en voksen. Hun påpeker at det er viktig å tørre å bruke vanskelige ord i samtaler med barna. Ida bruker også betegnelsen «alt» når hun skal fortelle hva et språkmiljø innebærer. Dette presiserer hun slik: «Et språkmiljø er både det verbale og det kroppslige. Det som foregår i lek, kommunikasjon mellom ansatte og kommunikasjon mellom barn». Når Ida forteller om kjennetegn på et godt språkmiljø sier hun følgende: «Det er kanskje et miljø der barna føler at det de gjør er lystbetont, at det er humor og glede. Det er samtaler under lek og i andre aktiviteter, og kanskje et miljø der barna selv vil utforske språket med for eksempel rim og regler. I et godt språkmiljø er det nysgjerrige barn».

Det er spennende å se svarene til Ida og Hanne når man har både Rammeplanens føringer og Høigårds definisjon av hva som kjennetegner et godt språkmiljø friskt i minnet. I boka *Barns språkutvikling* viser hun til tre faktorer som virker sammen og som har betydning på hvor godt språkmiljøet i barnehagen er. Der poengterer hun også at det er den menneskelige faktoren, altså personalets holdninger og kompetanse, som veier mest sett i sammenheng med språkmiljøet i barnehagen, og som dermed også avgjør hvor godt språkmiljøet for hvert enkelt barn i barnehagen er (2016, s.237). Dette legger Ida og Hanne imidlertid lite vekt på i sine svar, selv om begge likevel forteller at voksne også deltar i og er en del av språkmiljøet i barnehagen, uten noen videre drøfting rundt for eksempel ansvaret personalet i barnehagen har for å nettopp skape et godt språkmiljø for alle barna.

4.1.2 Rollelek

Både Ida og Hanne løfter frem det at man later som om man er noen andre i rolleleken, at man inntar en rolle og at rolleleken kan omhandle «alt». Ida poengterte også at barn både kan utforske og gi uttrykk for inntrykk i rolleleken, og at den derfor også er noe av det viktigste man har i barnehagen. Hanne på sin side legger frem at rolleleken er en arena hvor barn leker ut sine opplevelser, og at de gir seg hen. Alle som har observert og/eller deltatt i rolleleken vil kunne knytte leken som foregår til ett av de fire hovedområdene for rollelekens tema: familielivet, yrkeslivet, fare og dramatikk, og underholdnings- og medieverden (Høigård, 2016, s. 93-94), men samtidig også kjenne seg igjen i det at barn i rolleleken hermer etter noe de har overhørt eller sett de voksne si eller gjøre. Dette kan ofte føre til morsomme situasjoner, for eksempel at et barn i rollen som pappa legger seg på sofaen og sier «jeg skal bare slappe av og se på tv jeg, for det gjør min pappa hele tiden». Det kan også avdekke mindre hyggelige situasjoner som for eksempel krangling mellom mor og far, stygg ordbruk ol.

Begge uttrykte tidlig i intervjuet at de mener rolleleken er en viktig arena for utvikling og læring av språket. Ida sa for eksempel at: «Rolleleken gir gode språklige forutsetninger, både verbalt, skriftlig og kroppslig», mens Hanne på sin side sa at: «Rolleleken er viktig i forhold til språk». Dette støttes av blant annet Høigård som hevder at rolleleken er den viktigste formen for lek sett fra et språkutviklingssynspunkt (2016, s.93).

4.2 Barns språklige ferdigheter og deltakelse i rolleleken

På spørsmålet «Hvilken betydning tenker du rolleleken kan ha for barns språklæring?» svarer Ida: «Det er mange elementer og mye som foregår, og man må kunne uttrykke seg og lytte, og det du sier skal harmonere med det du uttrykker». Dette står i sterk sammenheng med det Ruud skriver i *Sosial fantasilek*: «I rolleleken er barn helt avhengig av språkforståelse og språklige ferdigheter for å kunne sette ord på egne ideer og synspunkter. Man må også kunne lytte, fange opp og forstå de andre barnas ytringer» (2016, s.38-39). Barn som ikke mestrer denne bruken av språket (altså å kommunisere egne ønsker, tanker og ideer, men også lytte til og forstå andre), kan komme til kort i rolleleken. Enten sliter de med å få innpass i leken, eller så har de lite å bidra med når de først er i den og blir ofte sett på som uattraktive å ha i rolleleken. Det er også de samme barna som ofte unngår rolleleken, og som heller søker seg mot konstruksjonslek eller bevegelseslek. Det kan selvsagt skyldes ulike interesser eller andre faktorer, men med tanke på at rolleleken er en arena for språklæring vil mangel på deltakelse i rolleleken kunne skape ulike vilkår for barnas språklæring. Litt senere i kapitlet vil jeg

presentere funn som omhandler hva barnehagepersonalet kan gjøre for å hjelpe og støtte alle barn mot en deltakelse i rolleleken.

Ida kan fortelle at det for tiden foregår en rollelek som er sterkt preget av at enkelte barn har regien, og da forteller andre hva de skal si og gjøre. I teorikapitlet ble det presentert flere verbale ytringer som finner sted i rolleleken, blant annet *ytringer om rollen* (Ruud, 2016, s.38) eller *regiytringer* (Høigård, 2016, s.95). Disse begrepene kan også knyttes til metakommunikasjon, da de går ut på å snakke om samtalen/leken, hva de ulike rollene skal si og gjøre. I disse samtalen benytter barna seg av en preteritumsform av verbet noe som også gjør det hele ganske avansert. Når et barn inntar regien i rolleleken, går hen tilbake til sin egen stemme og eget talemål (Høigård, 2016, s.95). Graden og hyppigheten av regiytringer vil variere fra rollelek til rollelek. Det avhenger nok også mye av sammensetningen av barnegruppa, de voksnes deltakelse og selvfølgelig barnas individuelle forskjeller.

Et annet spennende tema som både Ida og Hanne kom inn på under intervjuet, er dette med tause barn sett i sammenheng med situasjoner eller aktiviteter som for eksempel rollelek. Hanne forteller at hun i sin barnehage ser eksempler på barn som knapt snakker med de voksne, men at de samme barna snakker som en foss i leken. Også Ida viser til lignende eksempel i sin barnehage, og undres over om det kanskje kan ha noe å gjøre med det at det i rolleleken er lettere å slappe av og «leve i det».

Lekens rammer kan for mange barn oppleves som en trygghet, og vil også kunne føre til at de tørr å utfolde seg selv, prøve og feile. Dessuten foregår rollelek på barns premisser, og lysten til å kommunisere for å gjøre seg forstått vil også være stor. Det, eller så er rolleleken så artig og spennende at de «glemmer» seg og begynner å snakke? I min tredje praksisperiode opplevde jeg en lignende situasjon som både Hanne og Ida sikter til. Det var spesielt ett barn som sjeldent svarte de voksne på helt enkle spørsmål som «vil du ha melk eller vann til maten?», og som heller ikke ønsket å leke, samtale eller generelt være i aktivitet med voksne. Likevel var dette et barn som stadig ble observert og hørt i lek med andre jevnaldrende barn, gjerne rollelek med familieliv som tema. Da lo hun ofte høyest og snakket mest. Det er en spennende tematikk og absolutt noe jeg håper jeg får mulighet til å tilegne meg mer kunnskap om i løpet av min arbeidskarriere.

4.3 Posisjoner og relasjoner i rolleleken

Ett tema Hanne stadig kommer inn på under intervjuet, er barns status/ posisjon i lek. Hun sier blant annet at: «I rolleleken har noen barn høy status». Ida reflekterer også over dette: «Det er

veldig fascinerende hvordan noen kan bli så store uten å gjøre så mye for det. De tiltrekker seg andre barn og blir på toppen av hierarkiet». Denne uttalelsen kom i sammenheng med at Ida fortalte om en gutt som alle vil leke med, og når hun refererer til at enkelte barn blir «store» siktet hun til at de kommer i en posisjon med mye makt over de andre barna. Zachrisen presenterer ulike posisjoner et barn kan innta i rollelek, ofte preget av et barns status (2015, s.33). Barna Hanne og Ida sikter til i sine uttalelser kan sies å være i en *førende posisjon*, noe som betyr at de har en betydelig innflytelse på lekens innhold og fremdrift. De andre barna havner da ofte i en *følgende posisjon*. Sett i sammenheng med forrige delkapittel, verbal kommunikasjon mellom barn i rolleleken, kan barn med en førende posisjon knyttes til begrepet regiytringer da det gjerne er de som leder an og gir instruksjoner og regisserer rolleleken. De får med andre ord brukt det verbale språket sitt både ofte og mye. På den andre siden vil dette kunne føre til at barna som stadig befinner seg i en følgende posisjon, kanskje ikke får like gode muligheter til å utvikle sitt verbale språk – da de forholder seg relativt passive, stille og adlyder regi og kommando som blir gitt. De får færre språklige erfaringer.

Hanne forteller at de i sin barnehage har observert maktfordeling i rolleleken blant barn, og de fant ut at det er en skjev fordeling av dette. Noen barn skiller seg ut og har en høyere status, og med det også mer makt. Personalet i denne barnehagen har reflektert over at barn kanskje ikke innehar kunnskap eller ferdigheter nok til å forvalte denne makten. Og kan man egentlig forvente det av et barn på 3-6 år? Jeg lar spørsmålet stå ubesvart, men at det er en spennende og dagsrelevant tematikk er absolutt ikke å fornekte. Hanne forteller videre at: «Barn har vanskelig for å mestre og forvalte en rolle med høy status. Jeg tror likevel at det er et ønske om å verne om sin egen status, at de gjør det med de beste intensjoner».

Det kan være vanskelig å sette fingeren på hvorfor noen barn blir løftet frem som attraktive av andre barn, da noen av dem tilsynelatende ikke gjør så mye for å bli det selv. Hanne poengterer at: «Det gir også status å kunne noe som ikke andre kan», men tilføyer at man heller ikke kan gjøre seg utilgjengelig. Med utilgjengelig, mener Hanne følgende: «Det er bra å være god på noe, for eksempel Daidalos. Men hvis man ikke er lydhør for innspill fra de andre barna, og bare skal leke det slik en selv vil/ min måte å leke på eller ingen, så vil de andre trekke seg unna». Kibsgaard løfter frem humor og det å være morsom som en attraktiv ressurs og noe som kan gi en høy status blant de eldre barna (2019, s.21). Dette sier imidlertid ikke noe mine intervjupersoner noe om.

Både Ida og Hanne løfter frem at barn er rollemodeller for hverandre, på både godt og vondt. Hanne sier det slik: «Barna har kompetanse på ulike felt, og kan lære av hverandre. Det å

bruke hverandre og deres styrker er viktig, og rolleleken er en fin arena for det». Ida sier at barna lærer av hverandre og at de derfor også er rollemodeller for hverandre.

4.4 Kommunikasjon mellom barna og barnehagepersonalet

4.4.1 Tilrettelegging gjennom felles referanser og lekegrupper

Under intervjuet fortalte Hanne at: «Vi arbeider mye med å finne eller gi fellesnevner innen barns kultur, det er med på å utvikle leken og gir et likt utgangspunkt». Hun kunne blant annet nevne at en ansatt i barnehagen har tilrettelagt for felles lek rundt Daidalos, og at dette har resultert i et samhold og en felles glede for barna som har delt denne opplevelsen sammen. Ruud peker på to faktorer som kan fordre en positiv rolleleksituasjon, og det å gi barn felles referanser og en felles plattform for leken er nettopp den ene faktoren (2016, s.74). Du kan kanskje også kjenne deg igjen i utfordringene det å stille seg uvitende til et innhold kan by på. Ta for eksempel følelsen du har når noen venner snakker i en evighet om en serie du ikke har sett. Slik er det også med barn som ikke har felles referanser eller erfaringer å basere rolleleken på. Man havner fort utenfor. Praksiseksemplet Hanne løfter frem er som direkte tatt ut fra Rammeplanen som sier at personalet skal: «Bidra til at barna får felles erfaringer som grunnlag for lek [...]» (KD, 2017, s.17). Tidligere så alle barn kun på en barne-tv, og fikk dermed også et likt utgangspunkt for referansene de tok med seg inn i leken. I årene fremover vil det være relevant å tro at barna i større grad kommer til å leke ut inntrykk de stadig eksponeres for gjennom medier, som for eksempel TV, PC eller iPad. Dette vil gi barnehagen en enda større oppgave når det kommer til å skape felles referanser og en felles plattform for leken, nettopp fordi barn vil ha svært ulike erfaringer som igjen gir et ulikt utgangspunkt på dette punktet.

I teorikapitlet redegjorde jeg for tre av seks roller barnehagepersonalet kan innta i rolleleken: tilretteleggeren, deltakeren og veilederen. Dette blir også belyst i Rammeplanen: «Personalet skal observere, analysere, støtte og delta i og berike leken på barnas premisser» (KD, 2017, s.17). Barnehagepersonalet kan tilrettelegge for rolleleken både før den begynner, men også underveis. Å gi barna felles referanserammer og et felles utgangspunkt for lek skjer gjerne i forkant. Tilretteleggingen vil likevel ha svært positive virkninger for både barnas opplevelse, dannelsen av leken og fremdriften av den, slik Hanne viser til i forrige avsnitt.

Hanne viser også til at størrelsen av barnegruppa kan spille inn på om barna klarer å komme inn i leken. Hanne forteller at hun, sett i sammenheng med lek, har gode erfaringer med små grupper. Inndeling av barnegruppa i mindre lekegrupper er den andre faktoren Ruud løfter frem og som kan fordre en positiv rolleleksituasjon (2016, s.74). Gruppedelingen kan skje på

bakgrunn av alder, eller på tvers av hele barnegruppa. Egne erfaringer jeg har gjort meg knyttet til dette viser at de stille barna tør å prøve seg frem i forbindelse med argumentering og bestemmelse. De som ellers kanskje opptrer i mer førende posisjoner toner seg ned, lytter og lar andre få slippe til. Dette står i sterk relasjon med føringene Rammeplanen presenterer under fagområdet kommunikasjon, språk og tekst, hvor det står at barnehagen bidra til at barna: «bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter» (KD, 2017, s.30-31). I mindre grupper er det også lettere for den voksne å se hvert enkelt barn og løfte frem ressursene de ulike barna har, slik at alle bidrar med forskjellige kompetanser og dermed blir alle attraktive for hverandre. Dette er med på å bidra til at alle barn inkluderes og kommer inn i leken, noe også Rammeplanen viser til at personalet skal (KD, 2017, s.17).

4.4.2 Barnehagepersonalets deltakelse i barnas rollelek

Gjennom intervjuet forteller Ida og Hanne at de synes det er vanskelig å delta i rolleleken. De begrunner det ganske likt; det er utfordrende fordi det krever mye av dem. Ida nevner blant annet dette med at hun ikke klarer å være 100% til stede i en rollelek da hun for eksempel har tankene andre steder, mens Hanne forteller at: «Jeg er ikke i stand til å miste meg selv på samme måte som barna gjør». Jeg tror mange, inkludert meg selv, kan kjenne seg igjen i dette. Selv sitter jeg ofte med følelsen av at jeg ikke klarer å leve meg godt nok inn i den fantasiverdenen som barna etablerer i rolleleken, og at jeg ikke gir like mye av meg selv til barna som jeg skulle ønske jeg gjorde. Rammeplanen skriver at personalet skal være bevisst på, og vurdere nettopp egen rolle og deltakelse i barnas lek (KD, 2017, s.17). Personalets verdier og holdninger er med på å prege hvor godt det tilrettelegges for rollelek barnehagen. Både Ida og Hanne påpeker at voksne bør være åpne, verne om rolleleken, og at det er viktig å ha en evne til å se barneperspektivet og lekperspektivet. Som nevnt tidligere i kapitlet løfter begge frem rolleleken som en læringsarena både for språk, men også for samspill og sosial kompetanse.

Ida belyser at man ved å delta i barnas rollelek får en annen nærhet til barna enn om man sitter utenfor og observerer, at man får et innblikk i hva som interesserer barna, og at man kan tilegne seg kunnskap om hvilken lekkompetanse og sosial kompetanse barna har. Hun sier videre at voksne i rolleleken har en unik mulighet til å være med å dra leken videre, og å inspirere og utvide den. Ruud skriver at ved å delta i leken, har barnehagepersonalet en unik mulighet til å finne ut av hva barna er opptatte av, deres relasjoner til andre barn og gi dem trygghet (2016, s.74-75). Ida legger til at hennes inntrykk er at det er spennende for barn at voksne deltar i rolleleken.

4.4.3 Veiledning i forbindelse med rollelek

Ida og Hanne løfter frem at de arbeider med å veilede og hjelpe barn inn i en allerede etablert rollelek. Ida forteller at hun ved noen anledninger for eksempel gir forslag til måter en kan invitere seg inn i leken på, da noen barn ikke har knekt denne koden. Det kan dreie seg om både verbal og kroppslig kommunikasjon, og Ida viser til et eksempel der noen barn sier «Jeg skal være med» i stedet for «Kan jeg få være med». Hanne på sin side forteller at det er lignende situasjoner også i deres barnegruppe, og løfter igjen frem dette med å ha noe å by på for å bli akseptert inn. Hun forteller videre at hun hjelper barn inn i leken ved å gi dem en rolle og deretter selger dem inn: «Nå kommer postmannen med brev!». Rammeplanen presiserer at personalet i barnehagen skal bidra aktivt til at alle kommer inn i leken, men at personalet også må «observere, analysere, støtte og delta i og berike leken på barnas premisser» (KD, 2017, s.17).

Hanne reflekterer over at voksne både kan tilføre rolleleken noe, men også komplisere den. Barnehagepersonalet inntar rollen som veileder oftest i forbindelse med regelleker eller andre voksenstyrte aktiviteter, men den kan også sees i sammenheng med rolleleken, da personalet kan veilede rolleleken for eksempel ved at de utvider og støtter den (Ruud, 2016, s.75-76). Det kan være vanskelig å lese rollelekens dramaturgi og å forstå når man som voksen skal delta. Man kan for eksempel bli avvist av barna i et forsøk på å komme med velmente innspill og ideer til videre utvikling av rolleleken, da dette ikke har passet inn i den allerede etablerte historien deres. Man kan også risikere å forårsake så mye forstyrrelser at rolleleken «punkteres» og går i oppløsning. Heldigvis står personalet i barnehagen i en posisjon hvor utvikling er uunngåelig, og ved å øve vil også voksne bli gode lekepartnere for barna i rolleleken.

5. Avsluttende drøfting og oppsummering

«Sett fra et språkutviklingssynspunkt er rolleleken er den viktigste formen for lek» skriver Høigård (2016, s.93). Intervjupersonene mine ser også en sterk sammenheng mellom rolleleken og språklæring/språkutvikling, og sier blant annet at: «Rolleleken gir gode språklige forutsetninger, både verbalt, skriftlig og kroppslig», og «Rolleleken er viktig i forhold til språk». Presenterte funn viser også til refleksjoner intervjupersonene gjør seg om kommunikasjonen som foregår mellom barn og mellom barn og voksne i rolleleken, barns ytringer i rolleleken, barns status og posisjon i rolleleken, samt at de også viser til en rekke eksempler fra deres erfarte hverdag som handler om tilrettelegging av rolleleken og barns deltakelse i den.

Funnene viser at begge intervjupersonene arbeider aktivt for å fremme et godt språkmiljø i barnehagen nettopp gjennom å tilrettelegge for deltakelse og inkludering i lek og skape felles referanser som igjen gir utgangspunkt for felles lek. De støtter og hjelper også barn inn i rolleleken ved å enten gi barn som er utenfor en attraktiv rolle, eller ved å gi veiledning på hvordan en selv kan invitere seg inn i leken. Funnene viser at rolleleken har en stor plass i hverdagen i de respektive barnehagene, og at Ida og Hanne har mange tanker og refleksjoner om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø.

Ved å intervju to barnehagelærere, arbeide frem funn i analyseprosessen og deretter drøfte disse opp mot relevant teori, har jeg i denne bacheloroppgaven besvart problemstillingen: «Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?». Denne problemstillingen har ingen fasit da den vektlegger intervjupersonenes besvarelser. Jeg gjentar at presenterte funn ei heller må forstås som en generell framstilling av hvordan alle barnehagelærere stiller seg til, og reflekterer over, rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø. Det kan likevel tenkes at funnene som er gjort kan gi et innblikk i en praksis, tanker og refleksjoner som forekommer i flere norske barnehager, og at ansatte i andre barnehager vil kunne kjenne seg igjen i den innhentede dataen som presenteres. De presenterte funnene berører også mange spennende tematikker som jeg gjerne skulle forsket videre på, som for eksempel voksnes deltakelse og evne til å leve seg inn i rolleleken, og barn med makt og høy status i barnegruppa.

Gjennom arbeidet med dette forskningsprosjektet har jeg tilegnet meg en bredere forståelse av temaet rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø, og sitter igjen med flere lærerike erfaringer og refleksjoner som jeg vil ta med meg videre når jeg nå begir meg ut i arbeidslivet. Jeg føler meg inspirert og motivert til å verne om, og legge til rette for, gode rolleleksituasjoner for alle barna i barnehagen. Nettopp fordi jeg i utarbeidelsen av denne bacheloroppgaven har fått et innblikk i alle de positive gevinstene som ligger implisitt i rollelekens magiske univers, som for eksempel utvikling, læring, trivsel og glede. Vil en annen aktivitet noen gang kunne erstatte leken som en lærings- og utviklingsarena for barn i barnehagen?

6. Referanseliste

- Askland L., & Sataøen S.O. (2014). *Utviklingspsykologiske perspektiver på barns oppvekst* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Barnehageloven – bhl. (2005). Lov om barnehager (barnehageloven) (LOV-2005-06-17-64). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Bergsland, M.D. & Jæger, H. (Red.). (2018). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7 utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Gjems, L. (2019). *Dette vet vi om barnehagen: språkstimulerende læringsmiljøer*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Høigård, A. (2016). *Barns språkutvikling muntlig og skriftlig* (3.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kibsgaard, S. (2019). *Tull og tøys på ramme alvor i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Direktoratet
- Melaas, T. (2020). *Blikk for lek i barnehagen. Starte-verne-videreutvikle*. (2.utg.). Oslo: KF
- Ruud, E.B. (2016). *Sosial fantasilek. Kompetanse for livet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Thagaard, T. (2019). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. (5 utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Zachrisen, B. (2015). *Like muligheter i lek? Interretniske møter i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke* (2. utg.). Oslo: Pedagogisk forum

7. Vedlegg

7.1 Samtykkeskjema og informasjonsskriv

Samtykkeskjema og informasjonsskriv

Jeg, Ingebjørg Roll Bromstad, er på mitt tredje og siste studieår ved DMMH og er nå i gang med min bacheloroppgave. Jeg går hovedmodellen med fordypningen *Mangfoldig språkmiljø i barnehagen*. I den forbindelse sender jeg deg en invitasjon til å delta i mitt prosjekt, med temaet «Rolleleken som arena for språklæring». I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg ønsker å se nærmere på rollelek og språklæring på storbarnsavdelingen. Formålet med bacheloroppgaven er å få tak i dine tanker, forståelser og erfaringer.

Din deltakelse innebærer å stille til et intervju med meg. Du kan selv velge om du vil motta intervjuguide på forhånd, utover dette kreves det ingen forberedelse. Estimert tidsbruk på intervjuet er ca. 45 minutter. Jeg vil selv ta notater på dataen underveis i intervjuet. Om det lar seg gjøre, er det ønskelig med et fysisk intervju i februar (gjerne i uke 8, men jeg er fleksibel). Skulle ikke dette la seg gjennomføre, kan intervjuet tas over telefon eller via en digital plattform som Zoom eller Skype (når som helst ilt. februar).

Hva innebærer det for deg å delta?

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Om du velger å trekke deg, slettes all data og innsamlet informasjon umiddelbart.

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt, har taushetsplikt og alle navn anonymiseres. All innsamlet data slettes når prosjektet er avsluttet.

Prosjektet skal avsluttes 30.04.21.

Jeg ser frem til samarbeidet – ta gjerne kontakt ved behov/spørsmål.

Med vennlig hilsen,
Ingebjørg Roll Bromstad

Sissel Dahlen Fjæran og Marit Semundseth
Prosjektansvarlig (Veiledere)

Mobil: 90811590
Mail: r_bromstad@hotmail.no

7.2 Intervjuguide

Problemstilling: Hvilke refleksjoner gjør to barnehagelærere seg om rolleleken som en del av barnehagens språkmiljø?

Oppstartsspørsmål:

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hvilken stilling har du?
3. Hvor lang erfaring har du og hvor lenge har du arbeidet i denne barnehagen?
4. Hvilken aldersgruppe er det på avdelingen og hvor mange barn er det der?

Hovedspørsmål:

1. Hvordan forstår du begrepet språkmiljø i barnehagen?
  - Hva består et språkmiljø i barnehagen av?
  - Hva er det egentlig?
2. Hva tenker du kjennetegner er et godt språkmiljø?
3. Hvordan forstår du begrepet «rollelek»?
4. Hvordan tenker du voksne bør forholde seg til barnas rollelek?
5. Deltar du ofte i barnas rollelek?
  - Når deltar du/ når ikke?
  - Gjerne utdyp svaret, hvorfor/hvorfor ikke
6. Hvilken betydning tenker du rolleleken kan ha for barns språklæring?
7. Hvilke tanker gjør du deg om voksnes deltakelse i rollelek og barns språklæring?
  - Rollemodeller?
8. Opplever du noen ganger at barn trenger støtte og oppmuntring for å kunne komme inn i eller for å fortsette rolleleken?
  - Kan du fortelle litt om hva som skjedde?
  - Hva du gjorde du?
  - Hvilke signal ga barnet på at det trengte din hjelp?
  - Hvordan reagerte de andre barna/hva gjorde de?
9. Hvordan kommuniserer barna med hverandre i rolleleken?
  - Kan du gi meg noen eksempler?
  - Kan gi noen eksempler på barns bruk av det verbale språket i rolleleken?
10. Hvilken betydning tenker du barn kan ha for hverandre med tanke på rollelek og språklæring?
11. Opplever du at deltakelsen har gitt deg noen nye refleksjoner rundt dette temaet?
12. Er det noe mer du ønsker å fortelle om, utdype eller dele erfaringer/ tanker om?